

Del museu a l'hospital: apropem el patrimoni cultural als infants hospitalitzats

Àngels Fernández Canals

20/04/2022

Abstract

Aquest projecte és una proposta educativa d'inclusió social que, a través de l'educació museística, vol fer accessible el patrimoni cultural als hospitals. Així doncs, manifesta la importància de la sensibilització i participació dels museus per tal de garantir la màxima accessibilitat al seu contingut museològic, creant així un vincle emocional entre la cultura i la societat.

1. Introducció

Els museus, de manera general, han passat de ser espais en els quals es mostrava un seguit de col·leccions de diverses característiques a ser institucions socials obertes a la ciutadania. Per tant, hi ha hagut un canvi de rol: les col·leccions han deixat de ser el principi actiu dels museus per ser-ho els visitants. En aquesta tendència ha pres gran rellevància l'educació, i d'aquesta manera es pot parlar de l'educació museística.

L'educació museística ha estat pensada com a eina educadora de la societat. Per un costat, vol donar a conèixer el patrimoni de la població en general i, per l'altre, vol conscienciar la població perquè contribueixi a la seva preservació i serveixi, més endavant, per a les generacions futures. Finalment, però, també vol proporcionar el gaudi de la contemplació i la comprensió del valor i el significat del patrimoni per contribuir a enriquir les persones (Pastor, 2002: 18). Per tant, podem dir que des de l'educació dels museus es volen remarcar els coneixements i també posar èmfasi en el respecte i l'estimació cap a la cultura. De la mateixa manera que busca desenvolupar determinades capacitats cognitives com l'observació, la comparació, la relació, la síntesi o la interpretació.

Actualment, les institucions museístiques presenten un programa educatiu amb un gran ventall d'activitats, sobretot dissenyades per a les escoles, les famílies i els adults, en les quals ofereixen noves propostes i perspectives didàctiques que porten el públic a anar més enllà dels llibres i les aules escolars. També permeten que se situïn en un espai diferent on es pugui arribar a experimentar, crear, reflexionar i debatre. Ara bé, no sempre els museus ofereixen activitats accessibles per a tots els públics. És per aquest motiu que l'exclusió de molts, la participació dels quals es veu limitada per diverses barreres, tant d'accés físic com intel·lectual, fa inaccessible l'educació del museu a tota la població.

Si ens centrem en l'accessibilitat, podem tenir un públic que sí que pot visitar el museu, sempre que es resolguin un conjunt de necessitats específiques que es troben en relació amb la infraestructura. Però, d'altra banda, també podem distingir un conjunt de ciutadans que no poden mobilitzar-se i, per tant, es troben tancats en un espai sense

poder-ne sortir. Aquest podria ser el cas de gent de la tercera edat que es troba a casa o en residències, persones que estan patint una malaltia i estan hospitalitzades... Tots ells també tenen uns drets, entre els quals hi ha el dret a seguir tenint accés a l'educació cultural. Per tant, si aquest públic no pot mobilitzar-se, per què no ho fa el museu per aconseguir la integració necessària?

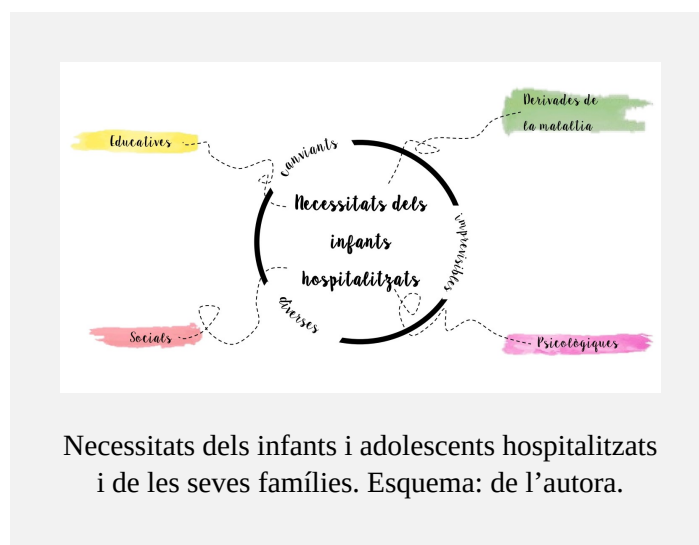
Així doncs, el projecte “Del museu a l'hospital: apropem el patrimoni cultural als infants hospitalitzats” és una proposta educativa d'inclusió social, creada per la mateixa autora de l'article, que se centra a acostar les activitats que es duen a terme als museus, ja siguin de ciència, d'història, tècniques, antropològiques, arqueològiques, etnològiques... als hospitals. D'aquesta manera, es vol fer accessible a través de l'educació museística el patrimoni cultural, en aquest cas als infants hospitalitzats. Per tant, aquesta proposta s'encarrega d'organitzar, adequar i mobilitzar els coneixements i les activitats de cadascuna de les institucions museístiques participants, tot seguint un conjunt de paràmetres. I, per consegüent, vol garantir als infants hospitalitzats que puguin aprendre i gaudir del seu patrimoni cultural.

2. Els infants hospitalitzats i els seus drets a l'educació

Els infants o els adolescents malalts poden trobar-se en situacions i condicions ben diferents. Cal tenir en compte que cada malaltia presenta unes particularitats que poden repercutir d'una manera o altra en la vida de la persona. Per tant, per conèixer cada situació i les necessitats que es requereixen, cal preguntar-nos què suposa l'hospitalització. Un infant o un adolescent pot estar hospitalitzat de manera continuada o bé intermitentment, segons la seva situació de malaltia i de tractament. De totes maneres, l'hospitalització representa la separació de la família, estar en un entorn estrany, malestar, dolor, por a la mort, canvis en les relacions amb la família, uns factors que contribueixen a produir estrès en el nen o la nena malalts.

Cal tenir en compte que l'infant o adolescent i la seva família tenen unes necessitats, que es caracteritzen per ser canviants, diverses i imprevisibles (Violant *et al.*, 2011: 45).

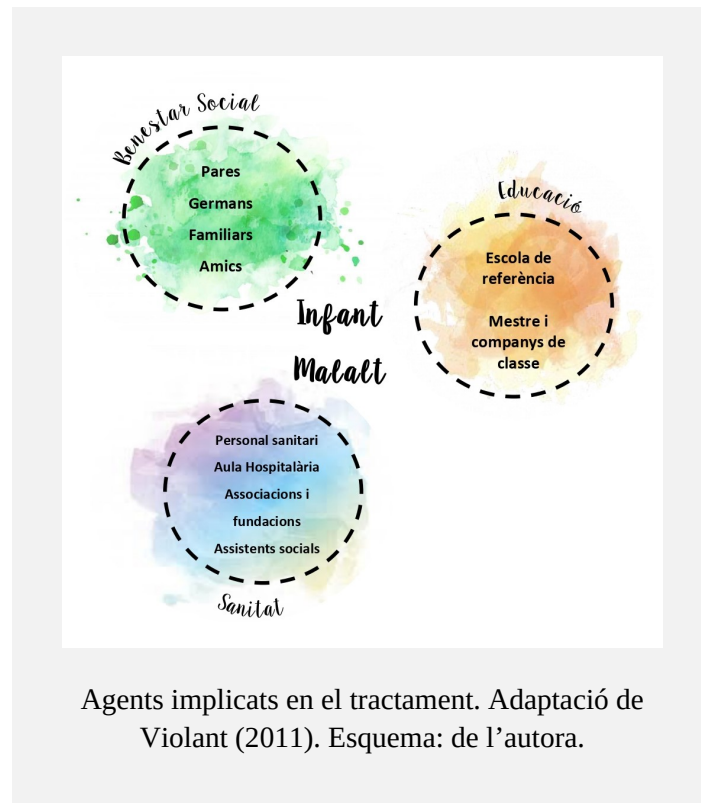
- Necessitats derivades de la malaltia > relacionades amb la malaltia, l'assistència sanitària, cures necessàries, informació.
- Necessitats psicològiques: cognitives —comprendre, transformar els pensaments negatius en positius i emocionals—, sentir-se acompanyat en situació d'aïllament.
- Necessitats socials: pare i mare, germans, germanes, amics i amigues.->Totes dues relacionades amb l'adaptació emocional i social del nen i la família a la malaltia i a l'hospitalització.
- Necessitats educatives: seguir aprenent del que és curricular, lúdic, des de la promoció de la salut i la prevenció a relacionades amb l'escolarització: adaptació curricular.

L'hospitalització suposa trencar amb l'entorn i la rutina escolar. Un infant malalt ha de ser atès de manera integral, és a dir, coordinant el treball de professionals de la salut, l'educació i l'àmbit social. És d'especial importància donar resposta al conjunt de necessitats tenint com a fi pròxim el desenvolupament del benestar i la qualitat de la

vida del nen, la nena i l'adolescent en situació de malaltia a través dels aspectes lúdics i educatius (jugar, divertir-se) i els psicològics i socials (expressió de sentiments, relacionar-se) per normalitzar la seva situació i disminuir l'impacte de la situació de malaltia.

Així doncs, els infants necessiten que dins de l'hospital o durant l'etapa de la malaltia es dediqui temps i espai per fomentar el desenvolupament personal i fer-los més fàcil i portable l'hospitalització. El joc i l'educació són, doncs, dues eines per dur a terme aquesta tasca i evitar que aquesta part de la seva vida s'acabi des del moment del diagnòstic (Mas, 2016: 28).

Per tant, després de copsar la necessitat educativa en els hospitals s'ha anat fomentant l'acció lúdica i educativa en diferents espais hospitalaris, sobretot en aquells específicament concebuts per a això, com les aules hospitalàries, l'hospital de dia i l'espai lúdic. L'objectiu és permetre als nens i les nenes que estan hospitalitzats que tinguin ateses les necessitats educatives durant aquesta etapa.

2.1. Drets i lleis sobre els infants hospitalitzats

Els pacients hospitalitzats tenen un conjunt de lleis i drets que els representen. L'any 1986 el Parlament Europeu va aprovar la Carta Europea dels Drets dels Infants Hospitalitzats, que recull vint-i-tres drets de les persones menors d'edat que es troben en situació d'hospitalització. A continuació presentem els relacionats amb l'educació. Per tant, qualsevol infant ingressat a l'hospital té dret a:

- Disposar d'estances a l'hospital que compleixin les normes de seguretat, i que estiguin equipades amb el material necessari perquè pugui ser-hi atès/a i educat/a, i hi pugui jugar.
- Continuar estudiant durant l'estada a l'hospital, i disposar del material didàctic necessari que aportï la seva escola, sobretot si l'hospitalització és llarga. L'estudi no ha de perjudicar el benestar del nen o la nena ni obstaculitzar el seu tractament mèdic.
- Continuar estudiant quan l'hospitalització és parcial o la convalescència es fa a casa.
- Disposar de joguines, llibres i mitjans audiovisuals adients a la seva edat.

La Generalitat de Catalunya va voler donar resposta a aquest conjunt de drets i, des del Departament d'Ensenyament, va crear deu aules hospitalàries al territori català per garantir una educació per als alumnes

ingressats durant un llarg període de temps.

2.2. Les aules hospitalàries

Les aules hospitalàries són espais educatius singulars, fruit de la col·laboració del Departament d'Educació i el Departament de Salut, que van decidir incorporar l'acció educativa als hospitals per garantir l'atenció integral de l'infant i la continuïtat del seu procés educatiu. Per tant, ens trobem davant d'àmbits educatius en els quals es garanteix la continuïtat del procés educatiu dels infants o adolescents (entre els 3 i els 16 anys) que es troben hospitalitzats més de deu dies i que a causa de la malaltia no poden seguir temporalment els estudis al seu centre educatiu (Violant *et al.*, 2011: 101).

Interior de l'aula hospitalària Doctor Antoni Cambrodi, Hospital Arnau de Vilanova (Lleida).
Fotografia: de l'autora.

Les activitats a l'aula hospitalària es poden classificar en tres (1):

1. Activitats curriculars: són aquelles que reforcen els aprenentatges escolars i afavoreixen l'assoliment dels continguts curriculars corresponents.
2. Activitats específiques de l'aula hospitalària: són aquelles que tenen com a finalitat conèixer l'entorn hospitalari i les malalties, i també aprendre a gestionar les emocions i els sentiments per fer front a la malaltia que es pateix.
3. Activitats lúdiques: són aquelles que complementen i reforcen l'aprenentatge dels continguts curriculars. A més a més, fomenten la creativitat, creen un clima agradable i motivador, i potencien les relacions socials.

Per tant, les dinàmiques i el contingut que poden fer accessibles els museus formarien part de les activitats lúdiques que especifica aquesta classificació.

3. Quines accions han desenvolupat els museus als hospitals?

El projecte vol acostar els museus als hospitals i fer accessible les activitats i els continguts als infants hospitalitzats. És cert que ja s'han dut a terme diferents iniciatives, tant en l'àmbit nacional com en l'internacional, per part d'algunes institucions museístiques. Però el que volem és que hi hagi una continuïtat, un programa establert i una unió entre museus que realment acompanyi els nens, les nenes i els adolescents durant l'estada a l'hospital, complint així els seus drets a l'educació museística.

A continuació destaquem les col·laboracions següents:

- “Taller d’art a l’Hospital Sant Joan de Déu”: el Museu Picasso col·labora amb el departament de voluntaris de l’Hospital de Sant Joan de Déu, que organitza tallers adreçats als infants hospitalitzats sobre art. Estan impartits per l’artista Anna Obon, la qual ajuda a crear un món de collages, tampons, dibuixos i paraules que esdevenen un record enriquidor del pas dels infants per l’hospital (2).
- “Omplim de color l’hospital infantil”: el Museu Nacional d’Art de Catalunya (MNAC), conjuntament amb l’empresa DKV Salud y Bienestar, va proposar a l’Hospital Maternoinfantil Vall d’Hebron participar en un projecte de creació artística amb BOA Mistura, un grup internacional d’artistes murals. A inicis del 2018 es va realitzar l’activitat, la qual consistia a pintar un mural en un espai de l’edifici amb l’ajuda dels infants hospitalitzats. Per inspirar-se van agafar una peça artística del museu, l’obra emblemàtica del Modernisme de Ramon Casas: “Ramon Casas i Pere Romeu en un tàndem” (3).
- “Museu Hospitalari”: el Museu de Lleida va desenvolupar, l’any 2012, un programa per realitzar tallers educatius a l’aula de psiquiatria de l’Hospital Santa Maria de Lleida, actualment instal·lada a l’Hospital Sant Joan de Déu. També han participat en tres ocasions amb l’Hospital Arnau de Vilanova. Van desenvolupar un projecte educatiu amb la voluntat d’atendre als infants amb necessitats especials. Així doncs, l’objectiu de la proposta és fer accessible l’experiència educativa que es desenvolupa al museu a tots aquells nens i nenes que per malaltia es troben ingressats en un centre hospitalari (4).
- “Del MUPE a donde estás”: la Fundació Cidarís, gestora del Museu Paleontològic d’Elx, el setembre del 2016 va estrenar la iniciativa amb els infants de l’Hospital del Vinalopó. L’objectiu era que el museu viatgés per diversos centres hospitalaris per fer una visita on s’expliqués què era un fòssil i la feina dels paleontòlegs i realitzar un taller de dibuix de dinosaures. Aquest projecte es va dur a terme gràcies a la Fundació Pascual Ros Aguilar (5).
- “Newcastle Museum visits John Hunter Children’s Hospital”: el mes d’abril del 2017 vint nens de l’escola hospitalària John Hunter van participar en el programa organitzat pel Newcastle Museum, en el qual els assistents van dur a terme diversos experiments científics. Van aprendre a crear el seu propi sorbet, fer petites explosions i erupcions o produir cola (6).

4. Del museu a l’hospital. Apropem el patrimoni cultural als infants hospitalitzats

Aquest treball emprèn una línia d’actuació educativa i social fonamentada en l’aproximació del patrimoni cultural dels museus de Catalunya als infants d’entre 3 i 16 anys que assisteixen a les aules hospitalàries.

La finalitat de la proposta és que els museus siguin sensibles a altres públics que no poden assistir a les activitats organitzades per aquests i que, per tant, participin de manera activa en aquest projecte. Així doncs, aquesta proposta s’encarrega d’organitzar, mobilitzar i adequar els coneixements i les activitats a les necessitats requerides dels infants hospitalitzats perquè es compleixin els seus drets. Uns drets basats en l’educació i l’accés al patrimoni cultural.

La visió de la proposta és que cadascun dels infants hospitalitzats, a part de poder aprendre nous coneixements basats en la cultura, també oblidí per una estona la malaltia que està patint i hi participi conjuntament amb els seus companys. Per tant, volem afavorir el desenvolupament personal i social del nen o la nena a través de les activitats proposades per cada museu. D’aquesta manera, poden facilitar l’afrontament de l’hospitalització, crear oportunitats per aprendre i divertir-se i desenvolupar la creativitat i la socialització a través del material facilitat.

4.1. Com han de ser les activitats?

El conjunt de propostes educatives “Del museu a l’hospital”, aplicades a l’àmbit de la salut, han de tenir en compte la persona, el procés, el producte i el mitjà o l’ambient, amb la finalitat de donar resposta a les necessitats dels infants hospitalitzats, al tipus de malaltia que pateixen, al context en el qual es dirigeix l’acció i al moment en què es du a terme l’activitat educativa.

És important que cada acció pedagògica que s'ofereixi estigui rigorosament planificada i programada. Per un costat, cal tenir en compte l'estat de salut i emocional dels nens i nenes hospitalitzats i, per l'altre, pensar en la variació del nombre d'alumnes que pot haver-hi a l'aula hospitalària en qüestió de dies. Per tant, totes les activitats han de tenir un caràcter flexible i han de ser adaptables amb la finalitat de donar resposta a les necessitats en la seva globalitat, de forma efectiva. Tots aquests aspectes impliquen una avaluació constant de les accions que es volen dur a terme en aquesta proposta educativa.

Les aules hospitalàries es regeixen per un conjunt de criteris metodològics. És per aquest motiu que cada activitat educativa proposada cal que segueixi cadascuna de les característiques que engloba aquest mateix patró.

- Globalitzar: totes les accions que proposem en aquest projecte parteixen d'un criteri global, la nostra cultura i el nostre patrimoni cultural.
- Personalitzar: les activitats estan destinades als infants i adolescents de 3 a 16 anys.
- Participar: importància de la participació dels alumnes de l'aula. Tot i això, també és rellevant la dels familiars, personal sanitari i professors o professores de l'hospital.
- Motivar: la motivació s'ha d'aconseguir en les activitats educatives.
- Socialitzar: les accions estan planificades per ser activitats grupals. Pel que respecta a la diferència d'edat, es vol incentivar la socialització entre aquells alumnes més grans, que poden ajudar els més petits.
- Flexibilitat: tenint en compte la situació de les nenes i els nens, la diversitat de nivells escolars i les edats, la flexibilitat és una característica indispensable, i comportarà la màxima adaptació a les necessitats de cadascun.

4.2. Les col·leccions dels museus com a eines d'aprenentatge als hospitals

Els museus de Catalunya reuneixen un gran potencial de col·leccions i béns culturals mobles i immobles. Peces amb més o menys antiguitat que aporten gran valor a la societat i informació i, sobretot, cadascuna ens explica una història ben diferent. Una història relacionada amb el seu valor, ja sigui històric, arqueològic, ecològic, industrial, etnogràfic o cultural. Per tant, això ens permet gaudir d'una gran varietat de peces que poden ser utilitzades com a eina pedagògica, ja siguin elements arqueològics, naturals o geològics, fòssils, pintures, treballs artístics, fotografies, documents...

La University College London (UCL) va crear la guia *Heritage in Health. A guide to using museum collections in hospitals and other healthcare settings* (7). Fruit del seu programa de recerca, els investigadors van prendre objectes procedents de les col·leccions de diferents museus a una varietat d'establiments sanitaris que formen part del London NHS Foundation Trust. El projecte va explorar els beneficis de salut i benestar que comportaven les sessions en què podien manipular aquestes peces. Per tant, el seu estudi va permetre definir quins eren els avantatges d'utilitzar aquesta dinàmica, els requisits sanitaris que es requereixen a l'hospital i, finalment, un conjunt de consells per establir un bon funcionament de la sessió pedagògica.

Dinàmica de l'objecte amb la reproducció d'un peix fòssil de la col·lecció del Museu d'Alcover

amb infants. Fotografia: de Cecília Lorenzo.

Per poder fer una dinàmica de l'objecte, cal seguir una metodologia d'anàlisi. L'element principal són les preguntes sobre com és l'objecte, com es comporta, quina és la seva funció, com ha estat fabricat tècnicament, quines implicacions econòmiques té i el que significa a la història i a la societat. Aquesta anàlisi obliga a fixar-se en detalls i entendre'n el perquè. I a més, ajuda a introduir altres conceptes que estan relacionats.

Quins avantatges comporta fer ús de les col·leccions? Encara que no siguin les peces reals, ja que es pot treballar amb rèpliques, totes permeten a les persones experimentar i sentir tot un conjunt de sensacions que es caracteritzen per les virtuts següents:

- Els objectes poden ser inusuals i misteriosos. Per consegüent, això crearà sensació de sorpresa i curiositat, obtenint respostes com ara “Mai havia vist això abans”.
- La varietat d'objectes que poden ser utilitzats donen als pacients l'oportunitat de participar de diferents maneres.
- Saber el significat dels objectes que inicialment eren desconeguts pot provocar una sensació de meravella i fascinació.
- No és usual que els objectes dels museus puguin ser tocats. Aquest aspecte pot motivar un sentiment de privilegi.
- Els objectes del patrimoni natural poden ser estèticament agradables i estimular els sentits.
- Els objectes poden provocar a la memòria experiències de visites a altres museus i espais patrimonials.
- Els objectes fets a mà poden encoratjar els participants a apreciar les habilitats i l'artesanía de les antigues cultures i civilitzacions.

5. Del Museu d'Alcover a l'Hospital Residència Sant Camil

Abans de donar per finalitzat el disseny del projecte es va voler avaluar a través d'una prova pilot. El Museu d'Alcover va facilitar de manera voluntària una de les seves activitats conjuntament amb el material necessari. D'aquesta manera, es va poder compartir amb els infants hospitalitzats a l'Hospital Residència Sant Camil a Sant Pere de Ribes.

L'activitat “El Peix Pedra” a l'Hospital Sant Camil. Fotografia d'Oriol Vigo.

“Triàsic en família” és una activitat que consisteix a conèixer, a través d'un conte, els fòssils marins i el triàsic, just

abans de l'expansió dels grans dinosaures del juràssic. Aquesta va ser l'escollida per ser adaptada amb els paràmetres dissenyats per aquesta proposta. Els materials que es van utilitzar van ser el conte "El Peix Pedra", escrit per Àngels Ollé i il·lustrat per Maria Espluga, la rèplica del fòssil del peix amb guix i una imatge real, plastilina i el material dissenyat específicament per al projecte. Per tant, els objectius que proposava la dinàmica era conèixer el Peix Pedra, entendre què és un fòssil i advertir els canvis del paisatge de la Terra.

L'activitat es va dividir en tres parts, que es considera important mantenir a totes les activitats:

1. Introducció (*heart-on*): presentació del fil conductor i del Museu d'Alcover. Proposar la incògnita per conèixer de què tracta l'activitat, com, per exemple: "Com sabem les seves històries si van existir abans que les persones?" i "Qui ens ho ha explicat?"
2. Desenvolupament (*hands-on*): explicació del conte "El Peix Pedra" i didàctica de l'objecte amb la rèplica de guix del fòssil real i la plastilina, i la imatge d'aquest últim. És interessant comprendre que on actualment hi ha muntanya abans podia haver-hi mar, com és el cas de les muntanyes de Prades (Alcover).
3. Conclusió (*minds-on*): compartiment d'idees, pensaments, opinions sorgides al llarg de l'activitat. És rellevant exposar aquelles idees sorgides al llarg de la sessió, experiències viscudes relacionades i noves idees aparegudes arran de la temàtica.

5.1. Avaluació

La prova pilot titulada "Triàsic en família" va presentar un molt bon desenvolupament i participació. En aquest cas, tant les famílies dels infants com el personal de pediatria van ser molt receptius. Tot i això, també ens vam trobar amb el cas d'un nen que no va voler participar. És rellevant tenir present que no tothom estarà disposat o es trobarà bé per dur a terme l'activitat. De la mateixa manera, no va haver-hi un gran nombre de nens i nenes, ja que l'estada dels infants a l'hospital és molt variable. Finalment, també m'agradaria remarcar de nou el terme *adaptabilitat*. La situació en què es trobaven els infants comportava tot un conjunt de característiques, com ara cansament, molèsties o nerviosisme, que fan que l'activitat es vagi adaptant segons les seves necessitats.

Per avaluar i analitzar cadascun dels ítems que componen l'activitat, es va utilitzar la rúbrica elaborada per part de la Comunitat de Pràctica Patrimoni i Escola (CoP). Al mateix temps, també es va fer ús d'una enquesta pròpia del projecte per a totes les persones, infants, famílies i personal sanitari, per conèixer el nivell de satisfacció. Però, sobretot, també va ser rellevant l'aportació de suggeriments, que són els que ens ajuden a perfeccionar les necessitats del nostre públic objectiu.

"Triàsic en família" va tenir una valoració molt satisfactòria en general. Tant l'anàlisi interna com les enquestes van demostrar que era una activitat enriquidora, amb una molt bona adequació. Encara que prèviament hi havia hagut un treball amb la cap de pediatria per validar l'acció que s'havia de fer, es va demostrar que l'ús de les col·leccions del museu, en aquest cas el fòssil de guix, conjuntament amb una dinàmica didàctica, va permetre estimular els sentits, desenvolupar la curiositat i provocar fascinació. Per tant, es demostra que els béns mobles que formen les col·leccions dels museus poden utilitzar-se de diferents formes, i, en aquest cas, per ajudar els infants hospitalitzats. Finalment, es van recollir comentaris d'agraïment i suggeriments perquè es facin activitats així, afirmant, doncs, la bona recepció per part dels centres hospitalaris i l'escassa mobilització dels continguts culturals per part de les institucions museístiques al públic que no hi té accés.

6. Conclusió

"Del museu a l'hospital: apropem el patrimoni cultural als infants hospitalitzats" és una proposta educativa d'inclusió social que pretén acostar el patrimoni cultural que tenen els museus de Catalunya als hospitals. És un projecte que aposta per l'ús de les activitats de les institucions museístiques a les aules hospitalàries com a recurs per als nens i nenes que es troben hospitalitzats, garantint així, que cadascun d'ells pugui aprendre i gaudir del seu patrimoni cultural.

Sensibilitzar els museus per a la participació activa en aquest projecte és essencial per garantir la màxima

accessibilitat al seu contingut museològic, creant així un vincle emocional entre la cultura i la societat. Un vincle que serà fruit de cadascun dels somriures que regalin els infants hospitalitzats. Uns somriures que han de fer entendre a les nostres institucions museístiques que ells també tenen dret a l'educació i a l'accés al seu patrimoni cultural, un patrimoni de tots.

També cal tenir en compte que aquesta proposta marca una estructura a seguir tant per a la realització de les activitats educatives dels museus a les aules hospitalàries i habitacions, com per a la seva elecció corresponent. A més, per a la seva avaluació i planificació per garantir un bon desenvolupament.

A causa de la situació sanitària causada per la covid-19, el procés per tal de tirar endavant "Del museu a l'hospital: apropem el patrimoni cultural als infants hospitalitzats" ha quedat en pausa. És important que s'estableixi un bon lligam entre el centre hospitalari, la institució museística i la direcció del projecte, aspecte que en l'actualitat no es pot garantir.

Finalment, és rellevant emprendre aquesta línia d'actuació educativa i social. I, en el nostre cas, és important comptar amb la participació activa dels museus per fer-ho possible. No només volem oferir als nens i les nenes dels hospitals l'oportunitat d'aprendre nous coneixements basats en el patrimoni cultural. També ens agradaria ajudar-los a superar l'estada i que, per uns instants, no tot giri al voltant de la malaltia, per contribuir perquè perduri com un molt bon record d'un petit malson a les seves ments.

Notes

1. Generalitat de Catalunya (2007). *Marc d'actuació a les aules hospitalàries*. http://xtec.gencat.cat/web/.content/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/0056/744d11cc-16ea-49cc-9d2d-9216f534031b/Marc_actuacio_AH.pdf.
2. Museu Picasso (2016). *El Blog del Museu Picasso*. [Consulta: 31 de gener de 2019]. <http://www.blogmuseupicassobcn.org/2016/07/taller-del-museu-picasso-a-lhospital-sant-joan-deu/>.
3. Blog del Museu Nacional d'Art de Catalunya (2018). *Omplim de colors l'hospital infantil*. [Consulta: 31 de gener de 2019]. <https://blog.museunacional.cat/omplim-de-colors-lhospital-infantil/>.
4. Museu de Lleida (2021). *El Museu Hospitalari*. [Consulta: 17 d'abril de 2019]. <http://museudelleida.cat/materials-didactics/el-museu-hospitalari/>.
5. Alicante Hoy (2016). *El Museo Paleontológico de Elche visita a los niños y niñas del Hospital del Vinalopó*. [Consulta: 31 de gener de 2019]. <http://alicantehoy.es/2016/09/19/museo-paleontologico-elche-visita-los-ninos-ninas-del-hospital-del-vinalopo/>.
6. Newcastle Herald (2017). *Newcastle Museum visits John Hunter Children's Hospital*. [Consulta: 2 de febrer de 2019]. <https://www.newcastleherald.com.au/story/4581493/prescription-for-fun-at-john-hunter/>.
7. Studylib (2021). *Heritage in Health*. [Consulta: 6 d'abril de 2019]. <https://studylib.net/doc/12025971/heritage-in-health--a-guide-to-using-museum-collections-in>.

Bibliografia

Ajuntament de Barcelona (sense determinar). *Carta Europea dels Drets dels Infants Hospitalitzats*. <http://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/files/arxiu-documents/%5BPDF%5D%20Carta%20Europa%20dels%20Drets%20dels%20Infants%20Hospitalitzats%20Lectura%20FC3%A0cil.pdf>.

Ander, E. E., Thomson, L. J., Noble, G., Menon, U., Lanceley, A. & Chatterjee, H. J. (2012). *Heritage in Health: A guide to using museum collections in hospitals and other healthcare Settings*.

<https://studylib.net/doc/12025971/heritage-in-health--a-guide-to-using-museum-collections-in>.

Associació de Mestres Rosa Sensat (2006). *Els Drets de l'Infant. La convenció sobre els Drets de l'Infant. Els protocols facultatius. La Resolució del Parlament de Catalunya*.

<http://www.rosasensat.org/publicacions/drets-web.pdf>.

Centro Nacional de Información y Comunicación Educativa. (2006). *Atención hospitalaria*. [Consulta: 13 de febrer de 2019]. http://ntic.educacion.es/w3/recursos2/atencion_diversidad/05_06.htm.

Comunitat de Pràctica Patrimoni i Escola (CoP) (2018). *Guia per avaluar el disseny de les activitats educatives patrimonials*.

http://cultura.gencat.cat/web/.content/dgpc/museus/08.recursos/publicacions/quaderns/02_Guia-avaluar-disseny-activitats-educatives-patrimonials.pdf.

Generalitat de Catalunya (2014). *Aules Hospitalàries. Resum de dades del curs 2013-2014*.

http://xtec.gencat.cat/web/.content/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/0002/0d94c8ce-601a-4bf8-93ff-658166a012d4/Aules_Hospitalaries_13.14.pdf.

Generalitat de Catalunya (2007). *Marc d'actuació de les aules hospitalàries*.

http://xtec.gencat.cat/web/.content/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/0056/744d11cc-16ea-49cc-9d2d-9216f534031b/Marc_actuacio_AH.pdf.

Lizasóan, O. (2014). *Pedagogía Hospitalaria: Un contexto "fuera de contexto"*.

https://issuu.com/innovaiplda/docs/pg-edu-cphcol2014-memorias_v2_dd9a364870bb76.

Mas, M. (2016). *Pedagogia Hospitalària de la Salut. L'atenció educativa a infants malalts: el paper de les associacions* (treball de fi de grau). Universitat de Barcelona, Catalunya.

Museu Marítim de Barcelona (2018). *5è Congrés Internacional Educació i Accessibilitat a Museus i Patrimoni*. [Consulta: 12 d'abril de 2019].

<https://www.mmb.cat/es/actividades/5o-congreso-internacional-de-educacion-y-accessibilidad-en-museos-y-patrimonio/>.

Pastor Homs, M. I. (2002). "La Pedagogía museística ante los retos de una Sociedad en cambio. Fundamentos teórico-prácticos". AABADOM: *Boletín de la Asociación Asturiana de Bibliotecarios, Archiveros, Documentalistas y Museólogos*, Vol. 13, núm. 1, p. 13-22. https://aabadom.files.wordpress.com/2009/09/52_0.pdf.

Violant, V., Molina, M. C. i Crescencia, V. (2011). *Pedagogía Hospitalaria. Bases para la atención integral*. Laertes, Barcelona.